

УДК 911.3

Машко А.О., асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТРУДОВІ РЕСУРСИ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ключові слова: населення, трудові ресурси, Черкаська область.

Вступ. Постановка проблеми. Населення і трудові ресурси посідають важливу роль у розвитку агропродовольчого комплексу і безпосередньо впливають на формування ринку продовольчих товарів. Виробничі навички населення, як і його національний склад, відіграють помітну роль у розвитку виробництва трудомістких культур, формуванні виробничої спеціалізації сільського господарства та попиту на ринку продовольчих товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню даної тематики були присвячені наукові праці відомих економіко – географів, таких як Г.В. Балабанова, С.П. Запотоцького, С.І.Іщука, А.С. Лисецького, Н.І. Мезенцевої, В.П. Нагірної, М.М. Паламарчука, О.М. Паламарчука, П.О.Сухого, М.Д. Пістуна, Р.А.Язиніної та ін.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. В даній статті робиться спроба розглянути демографічну ситуацію Черкаської області, також проаналізувати вплив трудових ресурсів на формування агропродовольчого комплексу.

Виклад основного матеріалу. Один з головних чинників, що впливають на формування і територіальну організацію АПК і трудові ресурси є населення. Чисельність і густота населення, передусім сільського, територіальна локалізація впливають на обсяги агропродовольчого виробництва, його спеціалізацію та особливості територіального зосередження.

Найвнє населення в Черкаській області станом на 1 травня 2013р. за попередніми даними, складало 1265,6 тисячі осіб (2,8% від загальної чисельності населення України), у тому числі у міських поселеннях проживало 714,2 тисячі осіб, сільських населених пунктах - 551,4 тисячі осіб. За чисельністю населення область займає 16-те місце в Україні.

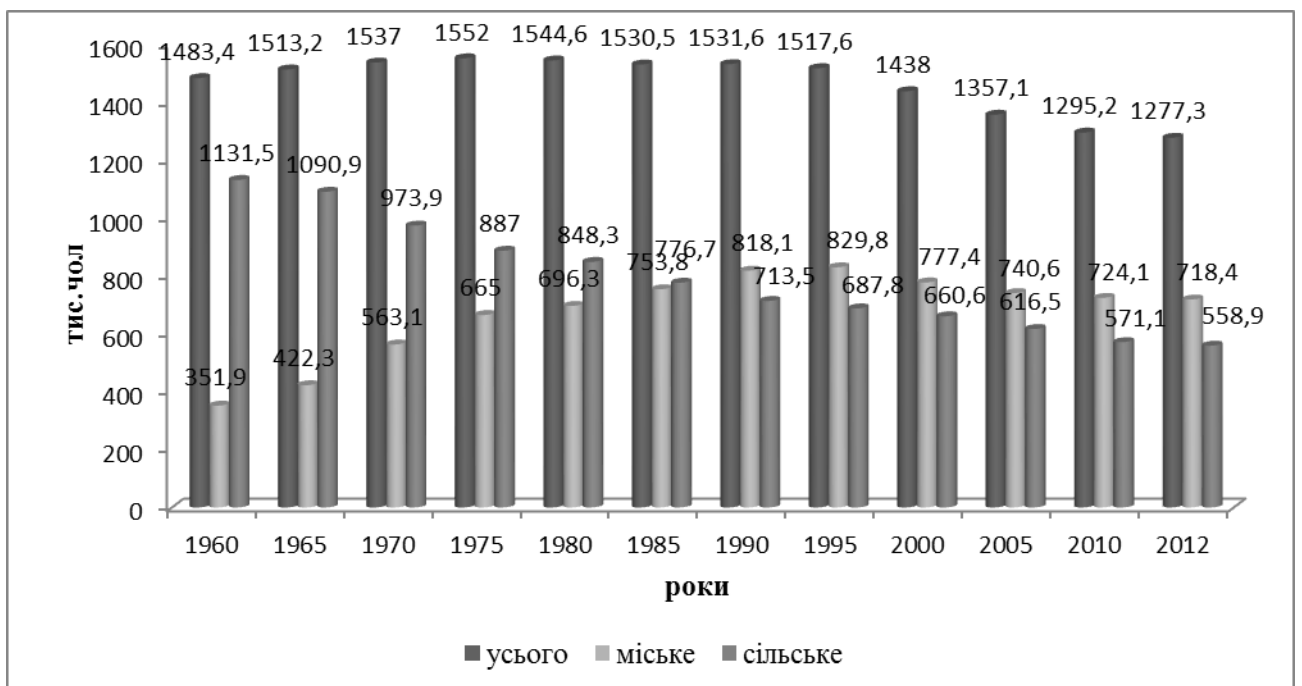
До 1986р. більша кількість населення Черкащини проживала в селах. Міграційні потоки спрямовані із сіл в міста змінили це співвідношення. З початку 1986 року кількість городян переважає. На сьогодні міське населення Черкащини становить 56,4%, а сільське – 43,6%. За питомою вагою міського населення область знаходиться на 15-17 місці поряд з Житомирською і Чернігівською областями.

За кількістю населення міста Черкаської області розподіляються таким чином: одне велике – Черкаси (286,4 тис.осіб) – обласний центр,

багатофункціональне місто та два середніх – Умань (87,4 тис.осіб) – з переважанням промислових функцій, і Сміла (68,7 тис.осіб) – з переважанням промислових і транспортних функцій, та тринадцять малих. Із 855 населених пунктів – 824 сільських і 31 міських, бачимо, що в структурі переважають сільські населені пункти. Найбільше поселень в Золотоніському та Канівському районах, наполовину менше поселень в Городищенському, Кам'янському та Маньківському районах. Рівень урбанізації області невисокий. (56,4% - міське населення.)

Черкаська область відноситься до числа густонаселених. Її середня щільність – 65 осіб на 1 км² (у Черкаському, Уманському, Смілянському районах густота населення дещо вища і сягає 100 – 145 осіб на км²). Близько 88% населення проживає в правобережній частині області, у лівобережній – 12%. [2]

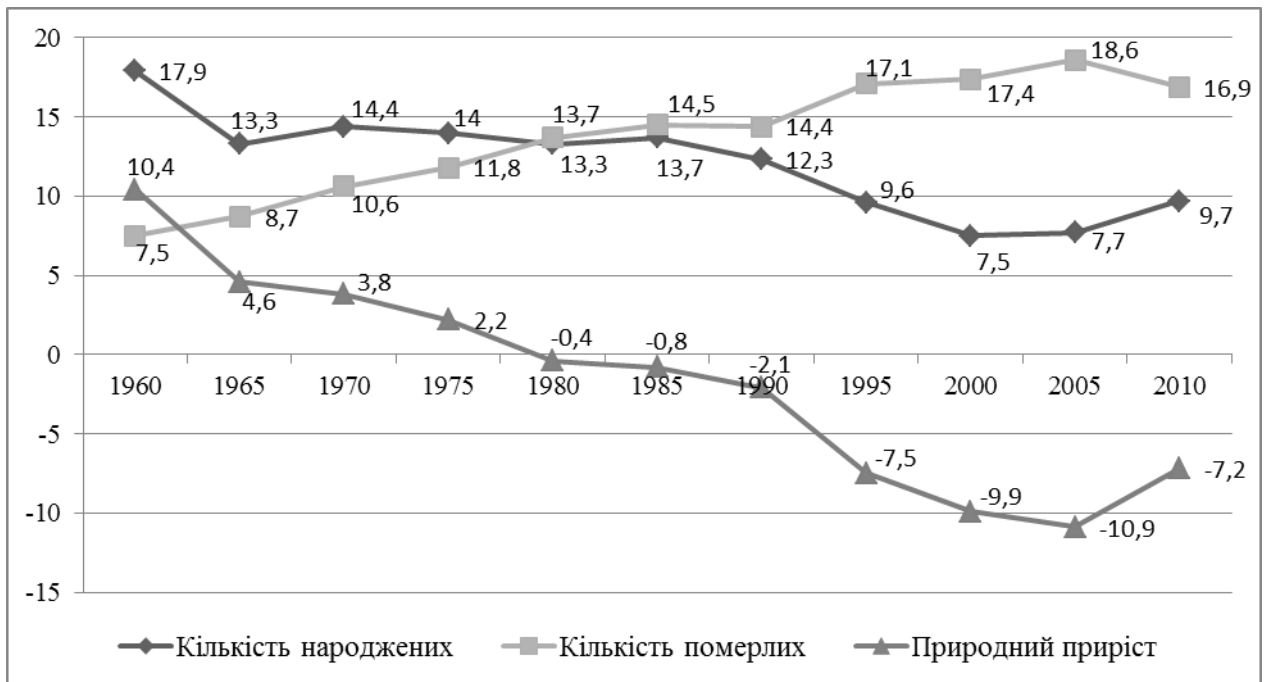
В силу несприятливих демографічних процесів - старіння населення і зниження народжуваності, чисельність наявного населення області постійно зменшується: 2001р. – 1418,8; 2006р. – 1341,5; 2011р. – 1285,4; 2013р. - 1268,9 тис. чол. (наявне населення станом на 1 січня) (рис.1)

Рис.1. Динаміка кількості наявного населення Черкаської області в період з 1960 по 2012 рр.

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Населення: Статистичний щорічник Черкаської області за 2011 рік.– Ч.: Головне управління статистики у Черкаській області, 2012 –505с.

Зменшення кількості населення в області відбуваються також і за рахунок природного його руху: в останні роки при порівняно стабільній смертності значно скоротилась народжуваність. (рис.2)[3, с.296]

Рис.2. Динаміка природного руху населення Черкаської області в період з 1960 по 2010 рр.

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: *Населення: Статистичний щорічник Черкаської області за 2011 рік.* – Ч.: Головне управління статистики у Черкаській області, 2012 – 505с.

За показником природного приросту населення в межах області можна виділити три групи районів:

- група районів з *низьким* (від -15 до -11) показником природного приросту населення:

Шполянський, Уманський, Золотоніський, Городищенський, Драбівський, Звенигородський, Смілянський, Чорнобаївський, Кам'янський, Чигиринський та Канівський райони;

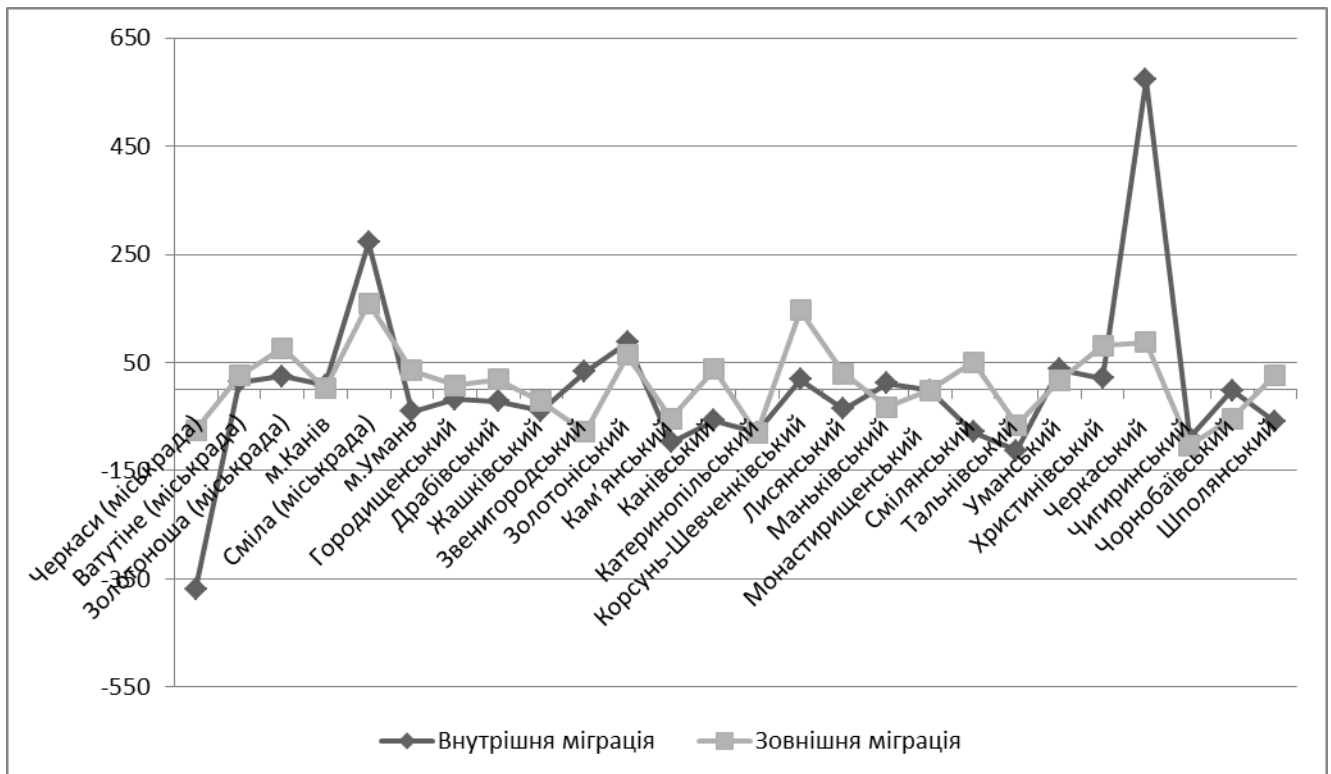
- група районів з *середнім* (від -10 до -6) показником природного приросту населення: Жашківський, Маньківський, Корсунь – Шевченківський, Лисянський, Катеринопільський, Тальнівський, Черкаський, м.Ватутіне та Христинівський райони;

- група районів з *порівняно високим* (від -5 до 2) показником природного приросту населення: міста Черкаси, Умань, Канів, Золотоноша, Сміла та Монастирищенський район.

Зменшення населення відбувається як за рахунок природного, так і за рахунок міграційного приросту населення.

Внутрішня та зовнішня міграція, це насамперед трудова міграція, яка носить циклічний та сезонний характер, найбільшу участь у ній бере економічно активне населення. Жителі області виїжджають та працюють переважно у м.Києві, Російській Федерації, Чеській республіці, Польщі, рідше - в Італії, Португалії, Іспанії, Данії, Фінляндії. Як правило сферами прикладання праці є будівництво, у якому задіяні чоловіки, сільське

господарство (чоловіки та жінки), а жіноча праця найбільш широко використовувалася у домашньому господарстві у якості домашніх прислуг.

Рис.3. Динаміка міграційного приросту населення у містах та районах Черкаської області

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Населення: Статистичний щорічник Черкаської області за 2011 рік. – Ч.: Головне управління статистики у Черкаській області, 2012 – 505с.

Головною причиною трудової міграції можна, безумовно, вважати соціально-економічну. Найважливішими чинниками, які спонукають жителів області до виїзду за межі держави, є в першу чергу безробіття та низький рівень життя. Дана обставина змушує громадян шукати для себе кращої долі за кордоном, що цілком відповідає прагненню людини, яка бажає знайти роботу, достойну оплату її праці і має на це конституційне право.

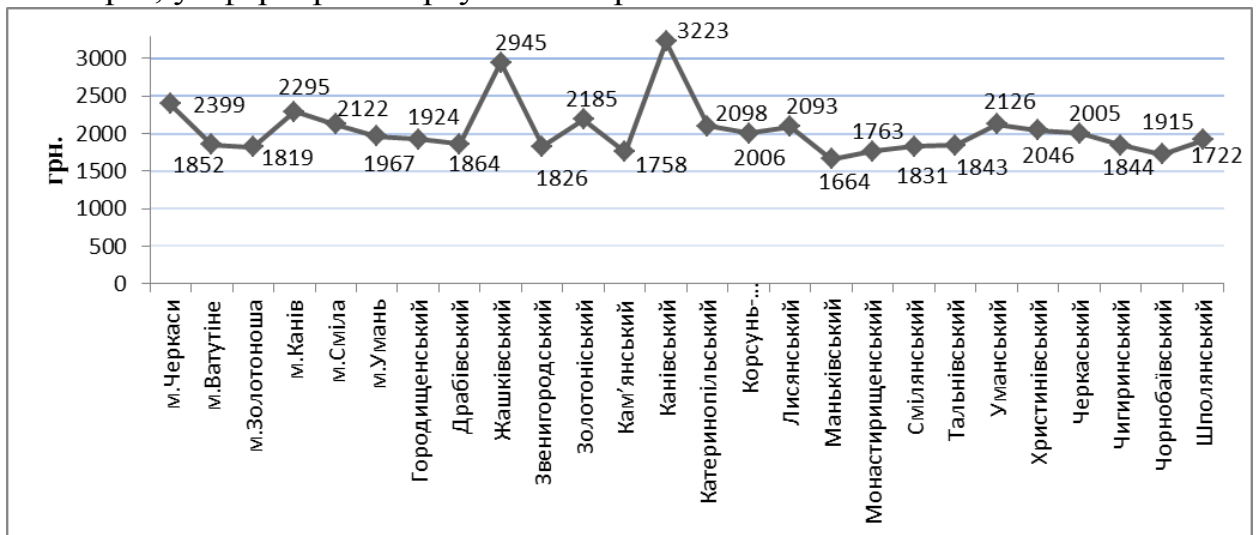
Вплив міграції на ринок робочої сили на Черкащині проявляється у тому, що міграційні потоки вносять помітні зміни в трудовий потенціал населення. У статевовіковій структурі мігрантів 2/3 - особи працездатного віку.[5]

Кількість незайнятих громадян, які перебувають на обліку в державній службі зайнятості в 2011 р. становила 18,3 тис. осіб, кількість зареєстрованих безробітних - 17,5 тис. осіб. Навантаження незайнятого населення, яке перебувало на обліку державної служби зайнятості, становила 39 осіб на 1 вільне місце (вакантну посаду). По містах та районах зазначений показник коливається від 12 осіб у Кам'янському районі до 297 осіб у м.Золотоноша та Золотоніському районі.

За методологією МОП частка безробітних у 2010 р в області становила 10% (для порівняння: у Києві - лише 6,7%, у Криму, на Дніпропетровщині, Луганщині, Одещині та Харківщині - менше ніж 8%). Ще більшою є різниця в навантаженні безробітних на 10 вакантних місць: у Черкаській - 259, Вінницькій - 139, тоді як у Дніпропетровській та Одеській - 34 і 37, а в Києві - лише два.

У Черкаській області середньомісячна номінальна заробітна плата працівників у 2011 р. була 2155 грн. Найвищий рівень заробітної плати робітників і службовців спостерігався в Канівському – 3223 грн., Жашківському районах – 2945 грн., м.Черкаси – 2399 грн. та м. Каневі – 2295 грн. Найнижчий у – Маньківському – 1664 грн., Чернобаївському – 1722 грн., Кам'янському – 1758 грн. та Монастирищенському районах – 1763 грн. (рис.4) [3, с.345]

Середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві області в 2011 р. становила 2055,грн., тоді як в промисловості цей показник складає 2462 грн.; у сфері транспорту – 2782 грн.

Рис.4. Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати працівників за містами та районами Черкаської області

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Доходи і витрати населення: Статистичний щорічник Черкаської області за 2011 рік. – Ч.: Головне управління статистики у Черкаській області, 2012 – 505с.

Трудові ресурси області є одним з найважливіших чинників, що забезпечує функціонування і розвиток агропродовольчого комплексу області та формує ринок праці даної території. Кількість зайнятого населення в сільському господарстві зросла на 31,5 тис. осіб в порівнянні з 2000 р., а це значить, що агропромисловий комплекс області стає осередком підвищеної економічної активності, зростає його інвестиційна привабливість. Економіка держави і області дедалі більше повертається до проблем села. Ці надзвичайно важливі процеси потребують постійної державної підтримки та стимулювання. Область зацікавлена в модернізації та розвитку АПК, його інтегруванні в Європейський агропромисловий простір. [1, с.22]

З метою реалізації обласних цільових програм щодо розвитку і підтримки села, центрами зайнятості області ведеться робота щодо визначення перспектив створення нових робочих місць на підприємствах галузі тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції, в результаті якої 67 осіб були працевлаштовані (за професіями: тваринник, робітник по догляду за тваринами, оператор машинного доїння, свинарник, зоотехнік, інженер із механізації трудомістких процесів в тваринництві та лаборант пробірної аналізу) шляхом надання дотації підприємствам галузі тваринництва.

Найбільше працевлаштованих таким чином у Катеринопільському, Уманському, Тальнівському, Золотоніському, Шполянському районах.

Висновки і перспективи подальших розвідок.

Отже, в силу негативних тенденцій – спаду чисельності постійного населення, збереження тенденції перевищення смертності над народжуваністю, продовження міграції населення; присутні позитивні – помітно збільшилась середньомісячна номінальна заробітна плата з 175 грн. в 2000 р. до 2155 грн. в 2011р., кількість зайнятого населення в сільському господарстві зросло на 31,5 тис. осіб в порівнянні з 2000 р., тощо.

Ведуться обласні цільові програми – «Стратегія розвитку Черкаської області до 2015 року», «Село Черкащини – 2020» щодо стимулювання розвитку підприємництва в агропромисловому виробництві, розвитку і підтримки села, зокрема, інтенсивне ведення галузі сільського господарства дає можливість надати жителям села більше 2 тисяч робочих місць у рік, що складає 6 відсотків від середньооблікової чисельності зайнятих у сільському господарстві області. До 2020 року є можливість створення 21,5 тис. додаткових робочих місць.

Черкащина – центральний регіон України з конкурентоспроможною економікою, що дозволяє впевнено зберігати лідируючі позиції в агропромисловому секторі а це в свою чергу дозволяє створювати базу для підвищення рівня життя населення.

Список використаної джерел:

1. Обласна цільова програма «Село Черкащини – 2020»/ Черкаська обласна державна адміністрація/ - Черкаси, 2011р. – 53 с.
2. Статистичні відомості по районах Черкаської області [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт агентства стратегічних досліджень: [сайт]. – Режим доступу: http://sd.net.ua/2009/10/15/cherkaska_oblast.html
3. Статистичний щорічник Черкаської області за 2011 рік. Головне управління статистики у Черкаській області/ відповідальні за випуск А.В.Бабич, М.Г.Литвин, Л.В.Януш// - Черкаси:2012. – 505 с.
4. Стратегія розвитку Черкаської області до 2015 року./ Черкаська обласна державна адміністрація/ - Черкаси, 2011р. – 70 с.
5. Фицик Л.А. Соціально – економічне підґрунтя трудової міграції населення Черкаської області. [Електронний ресурс] // Наукові конференції: [сайт]. – Режим доступу: <http://intkonf.org>

Машко А.О. Трудові ресурси як фактор формування агропродовольчого комплексу Черкаської області

Розглянуто демографічну ситуацію Черкаської області. Висвітлено причини зменшення кількості населення. Проаналізовано стан трудових ресурсів, зокрема в агропродовольчому комплексі.

Ключові слова: населення, трудові ресурси, Черкаська область.

Машко А.А. Трудовые ресурсы как фактор формирования агропродовольственного комплекса Черкасской области

Рассмотрено демографическую ситуацию Черкасской области. Освещены причины уменьшения численности населения. Проанализировано состояние трудовых ресурсов, в частности в агропродовольственном комплексе.

Ключевые слова: население, трудовые ресурсы, Черкасская область.

Mashko A.O. Human resources as a factor in the formation of agroindustrial complex, Cherkasy region

Considers demographic Cherkasy region. The reasons fewer people. The state of the labor force, particularly in the agro-food sector.

Keywords: population, labor force, Cherkasy region.